

ILONA MATYSIAK¹

SOŁTYSI I SOŁTYSKI O PEŁNIONYCH ROLACH I MOTYWACH SPRAWOWANIA FUNKCJI W WYBRANYCH ŚRODOWISKACH WIEJSKICH²

Abstrakt. W 1958 roku udział kobiet wśród sołtysów wynosił tylko 0,8%, podczas gdy w 2011 roku analogiczny odsetek osiągnął 34,7%. Prowokuje to pytania, dlaczego kobiety obecnie częściej zostają sołtysami oraz jakie są motywacje mieszkanki wsi towarzyszące tego rodzaju aktywności. Odpowiedzi należy poszukiwać zarówno w zmianach roli sołtysa, jak i aspiracjach samych kobiet. Pozycja sołtysa jest współcześnie postrzegana jako marginalizowana, niezapewniająca formalnej władzy czy wymiernych korzyści materialnych i jednocześnie poddawana rosnącym oczekiwaniom społecznym. Sprawia to, że cieszy się ona mniejszym zainteresowaniem ze strony mężczyzn i tym samym staje się bardziej dostępna dla kobiet. Szczególnie w przypadku kobiet pozycja sołtysa kompensuje ograniczenie aktywności oraz niezrealizowane aspiracje dotyczące innych dziedzin życia.

Słowa kluczowe: pozycja sołtysa i jej funkcje, role społeczne kobiet i mężczyzn

WPROWADZENIE

Społeczności wiejskie, stanowiące układy społeczne często o długim rodowodzie historycznym, na przestrzeni ostatniej dekady podlegają intensywnym zmianom społecznym, ekonomicznym i kulturowym. Zmiany te kontynuują bądź modyfikują rozpoczęte wcześniej procesy szeroko rozumianej modernizacji. Współcześnie ponad 60% mieszkańców obszarów wiejskich w Polsce nie zajmuje się działalnością rolniczą, a odsetek gospodarstw domowych, w których rolnictwo stanowi główne

¹ Autorka jest pracownikiem naukowym Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej w Warszawie (e-mail: imatysiak@aps.edu.pl).

² Niniejszy artykuł został oparty na danych pochodzących z badania przeprowadzonego w ramach grantu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego (N N116 433 237), zrealizowanego w latach 2009–2011.

źródło utrzymania, spadł poniżej 10% [Wilkin 2011, s. 117]. Od 2000 roku utrzymuje się dodatnie saldo migracji na wieś [Stanny 2011, s. 99]. Strumień migracji w dużej mierze tworzą mieszkańcy miast, których osadnictwo skutkuje kształtowaniem się nowego typu potrzeb lokalnych. Akcesja Polski do Unii Europejskiej przyczyniła się do wzrostu dochodów mieszkańców wsi (przede wszystkim rolników) oraz rozwoju lokalnej infrastruktury [Wilkin 2012]. Środki unijne często stanowią źródło wsparcia inicjatyw rozwoju lokalnego realizowanych na terenach wiejskich. W konsekwencji „podłoże historyczne” lokalnych tradycji [Dobrowolski 1967] wchodzi w dynamiczne interakcje z nowymi wzorami i inspiracjami zewnętrznymi. Z tej perspektywy pozycja sołtysa z jednej strony stanowi przejaw ciągłości tradycji lokalnej samorządności, z drugiej zaś podlega procesom przemian zależnych od uwarunkowań instytucjonalno-prawnych oraz potrzeb i aspiracji mieszkańców wsi.

W świetle danych GUS, w 1958 roku udział kobiet wśród sołtysów wynosił zaledwie 0,8%, podczas gdy w 2011 roku analogiczny odsetek osiągnął 34,7%. Prowołuje to pytania, dlaczego kobiety obecnie częściej zostają sołtysami oraz jakie są motywacje mieszkanki wsi towarzyszące tego rodzaju aktywności. Wydaje się, że odpowiedzi należy poszukiwać zarówno w zmianach roli sołtysa, jak i aspiracjach samych kobiet wiejskich. W ujęciu funkcjonalno-strukturalnym rola społeczna to zestaw oczekiwań kierowanych wobec jednostek zajmujących określone pozycje. Dahrendorf wyróżnił trzy podstawowe typy oczekiwań: nakazane (*must-expectations*), formalnie skodyfikowane i obwarowane formalnymi negatywnymi sankcjami, wskazane (*shall-expectations*), którym towarzyszą nieformalne sankcje negatywne, oraz zalecane (*can-expectations*), wiążące się z nagrodami [Dahrendorf 1968]. W ujęciu Mertona zjawiska społeczne mogą spełniać zarówno funkcje jawne, jak i ukryte. Pierwsze odnoszą się do „oficjalnych”, zamierzonych konsekwencji, drugie zaś do skutków niezamierzonych i często powszechnie niedostrzeganych. Jednym ze wskaźników funkcji ukrytych danego zjawiska są motywacje zaangażowanych w nie jednostek [Merton 2002]. Motywy „sołtysowania” należy rozpatrywać w kontekście szerszych procesów redefinicji ról społecznych kobiet i mężczyzn w środowiskach wiejskich. Wyniki cyklicznych badań przeprowadzanych w ramach World Values Survey wskazują, że w latach 1980–2005 istotnie zwiększyła się w polskim społeczeństwie akceptacja pracy zawodowej kobiet i ich zaangażowania w politykę. Strukturalne przemiany rynku pracy i wzrost wykształcenia Polek sprawiają, że podejmują one zatrudnienie również w zawodach tradycyjnie zdominowanych przez mężczyzn [Siemieńska 2011]. Badania przeprowadzone przed 10 laty w IRWiR PAN wykazały, że kobiety wiejskie znacznie częściej niż w przeszłości reprezentowały interesy rodziny na zewnątrz, zawierały umowy handlowe czy zaciągały pożyczki [Tryfan i in. 2003]. Mieszkanki wsi są obecnie coraz lepiej wykształcone, aktywizują się jako przedsiębiorczynie i częściej podejmują działalność publiczną [Michalska 2013].

Podstawę niniejszego artykułu stanowią wyniki badania jakościowego przeprowadzonego w 10 gminach wiejskich i miejsko-wiejskich położonych w różnych regionach kraju. Wyniki te umożliwiają wnioskowanie ograniczone do środowisk wiejskich spełniających zastosowane tu kryteria doboru oraz wskazują kierunki projektowania dalszych badań.

POZYCJA SOŁTYSY – RYS HISTORYCZNY

Tradycja pozycji sołtysa sięga okresu średniowiecznych lokacji wsi na prawie niemieckim. W warunkach średniowiecznego społeczeństwa stanowego obejmował ją zazwyczaj zasadzka wsi, co wiązało się z przywilejami [Bukraba-Rylska 2008] oraz realizacją czynności administracyjno-gospodarczych, prawnych, skarbowych, nadzorczych i wojskowych [Waniewska 2006]. W ramach gospodarki folwarczno-pańszczyźnianej samorząd wiejski najczęściej był podporządkowany właścicielowi wsi. W okresie zaborów największą swobodą cieszyły się samorządy wiejskie funkcjonujące w ramach autonomii galicyjskiej. Jednowioskowe gminy obejmowały wówczas wspólnoty w granicach wsi i parafii [Bartkowski 2003]. Charakter pozycji sołtysa jako „łącznika” między władzą lokalną wyższego szczebla i mieszkańcami wsi ukształtowały zapisy tzw. ustawy scaleniowej z 1933 roku, nawiązującej do rozwiązań z byłej Galicji. Wiejski samorząd gromadzki wraz z sołtysiem, jako organem wykonawczym, stanowił przedłużenie samorządu gminnego. Poza licznymi czynnościami administracyjnymi, urzędowymi, skarbowymi itp., do obowiązków sołtysa należało zarządzanie majątkiem gromadzkim oraz rozwijanie „życia gromadzkiego” [Podwiński i Typiak 1936]. W okresie PRL pozycja sołtysa, jako przedstawiciela wsi wybieranego spośród jej mieszkańców, zachowała ciągłość istnienia³. Sołtysi wykonywali zadania samorządowe (np. zwoływanie zebrań wiejskich), administracyjne (np. inkaso podatków) oraz organizacyjno-społeczne [GUS 1968], w tym inicjowanie tzw. czynów społecznych, w których ramach powstało na wsi wiele budynków i innych urządzeń komunalnych. Znaczenie sołtysa wynikało z zaangażowania w formalne i nieformalne „negocjacje” dotyczące przydziałów trudno dostępnych dóbr, m.in. nawozów czy materiałów budowlanych [Lewenstein 1999]. Sołtysi otrzymywali wynagrodzenie z tytułu inkasa podatków i innych należności finansowych pobieranych od mieszkańców, a także za zarządzanie mieniem gromadzkim [GUS 1968, s. X]. Jednocześnie bogata tradycja historyczna pozycji sołtysa częściowo chroniła ją przed upolitycznieniem [Ostrowski 1995].

POZYCJA SOŁTYSY WSPÓŁCZEŚNIE

W świetle obowiązujących przepisów sołtys jest organem wykonawczym sołectwa jako jednostki pomocniczej gminy [Ustawa 1990]. Sołtysi są wybierani (zazwyczaj na czteroletnią kadencję) spośród stałych mieszkańców sołectwa. Zachowana została koncepcja sołtysa jako reprezentanta mieszkańców wsi i „łącznika” między nimi a władzą lokalną wyższego szczebla. Sołtysi i sołtyski mogą bez prawa głosu uczestniczyć w sesjach rady gminy i posiedzeniach jej komisji⁴. Podobnie jak w dwudziestolecie międzywojennym i w okresie PRL, sołtys jest funkcjonariuszem publicznym. Nie otrzymuje regularnego wynagrodzenia, z wyjątkiem tzw. procenta od inkasa podatków lokalnych od osób fizycznych (rolnego, leśnego i od nieruchomości)⁵.

³ Z wyłączeniem lat 1954–1958, kiedy sołtysów zastąpiła instytucja pełnomocnika gromadzkiej rady narodowej [GUS 1968].

⁴ Prawo głosu mają sołtysi i sołtyski będący jednocześnie radnymi gminy.

⁵ Wynagrodzenie sołtysa-inkasenta ma formę prowizji wynoszącej od kilku do kilkunastu procent

Twórcy reformy samorządowej z 1990 roku pozostawili władzom gmin określenie konkretnych obowiązków sołtysów. Zadania sołtysów „skrojone na miarę” poszczególnych lokalnych środowisk powinny precyzować statuty sołectw. Wiele dokumentów zostało jednak napisanych w sposób ogólnikowy lub błędny [Iwanicka 2009]. W rezultacie rolę sołtysa w danym kontekście lokalnym wyznaczają zarówno oczekiwania różnych aktorów lokalnych (samorząd, mieszkańcy, lokalni liderzy), jak i gotowość samych sołtysów do ich wypełniania. Nieokreślony charakter roli sołtysa może stanowić problem dla mieszkańców, jak również samych sołtysów, szczególnie w szybko urbanizujących się wsiach podmiejskich [Kajdanek 2011]. Owa nieokreśloność wywołuje także wątpliwości dotyczące władzy i wpływu sołtysów na lokalne procesy decyzyjne. Sołtysi i sołtyski stosują przede wszystkim nieformalne „naciski” wobec przedstawicieli władz i lokalnych urzędników. Poza tym nie wszystkie samorządy przekazują sołectwom w zarząd składniki mienia komunalnego. Władze lokalne często nie respektują również praw sołectw do dawnego mienia gromadzkiego, a sami sołtysi i sołtyski nie zawsze są w stanie upomnieć się o prawa swojej jednostki pomocniczej. Tego rodzaju praktyki bardzo ograniczają potencjalny margines swobody gospodarki finansowej sołectw, która współcześnie jest realizowana w ramach różnych modeli [Lachiewicz 2013]⁶. Próbę wzmocnienia pozycji sołectw w tym wymiarze stanowi obowiązująca od 2009 roku ustawa o funduszu sołeckim. W myśl jej zapisów w budżecie gminy może zostać wyodrębniona dla sołectw pula pieniędzy, które są wydawane zgodnie z wolą mieszkańców wyrażoną w formie uchwały zebrania wiejskiego⁷.

KOBIETY WŚRÓD SOŁTYSÓW

W perspektywie historycznej zaangażowanie w lokalne życie publiczne w środowiskach wiejskich stanowiło domenę mężczyzn [Mędrzecki 2000]. Aktywność kobiet w samorządzie wiejskim bądź gminnym należała do rzadkości zarówno w dwudziestoleciu międzywojennym, jak i w pierwszych latach po wojnie [Wawrzykowska-Wierciochowa 1961, Jakubczak 1976]. Badania przeprowadzone na początku lat dziewięćdziesiątych ubiegłego wieku, przez IERiGŻ na próbie 72 wsi położonych w różnych regionach kraju wskazywały, że udział kobiet wśród sołtysów wynosił 11% [Ostrowski 1995]. W 2011 roku odsetek sołtysów w Polsce sięgał już 35% (tabela 1).

---

sumy zebranych podatków lokalnych. Rada gminy może również zdecydować o przyznaniu sołtysom diet oraz zwrotu kosztów podróży służbowej. Pozycja sołtysa nie zapewnia ubezpieczenia społecznego, a lata kadencji nie są wliczane do okresów zatrudnienia.

⁶ Sołectwa nie mają osobowości prawnej i mogą prowadzić gospodarkę finansową wyłącznie w ramach budżetu gminy. Jednocześnie posiadają one tzw. ułomną lub niepełną osobowość prawną w zakresie zarządzania mieniem gminnym (komunalnym), w tym zdolność sądową w sprawach dotyczących dawnego mienia gromadzkiego [Ostrowski 1995].

⁷ Fundusz sołecki nie jest obligatoryjny. Rady gmin posiadających sołectwa co roku muszą podejmować uchwałę, czy chcą wyodrębnić fundusz w nadchodzącym roku budżetowym czy też nie. W 2013 roku na fundusz zdecydowało się 57% gmin posiadających sołectwa [www.funduszesoleckie.pl].

TABELA 1. Udział kobiet wśród ogółu sołtysów w 1958, 1967, 2009, 2010 i 2011 roku^a

TABLE 1. Share of women among village representatives in 1958, 1967, 2009, 2010 and 2011

Rok	Liczba sołtysów ogółem	Liczba sołtyszek ogółem	Udział kobiet wśród sołtysów
1958	40 589	317	0,8
1967	39 822	1 099	2,8
2009	40 254	12 144	30,2
2010	40 268	12 359	30,7
2011	40 389	14 009	34,7

^a W przypadku 2009, 2010 i 2011 roku zostały wzięte pod uwagę tylko gminy wiejskie i miejsko-wiejskie.

Źródło: Na podstawie GUS [1968], Bank Danych Regionalnych [www.stat.gov.pl].

Ze względu na ograniczoną objętość niniejszego artykułu należy jedynie wspomnieć, że udział kobiet wśród sołtysów jest relatywnie największy w gminach na Ziemiach Zachodnich i Północnych, najmniejszy zaś w województwach: podkarpackim, podlaskim, małopolskim, wielkopolskim i lubelskim. Kobiet wśród sołtysów jest zatem więcej w tych regionach, które charakteryzują stosunkowo mało zasiedlone społeczności lokalne [Bartkowski 2003] oraz z przewagą kapitału społecznego typu „pomostowego” i „łączącego” nad „wiążącym” [Herbst i Swianiewicz 2008].

PROBLEM BADAWCZY I METODOLOGIA

Przyczyn wzrostu udziału kobiet wśród sołtysów można upatrywać w zmianach, jakim ulega rola sołtysa we współczesnych środowiskach wiejskich. Dotychczasowe badania poświęcone sołtysom i sołtyskom, realizowane zarówno na początku lat dziewięćdziesiątych ubiegłego wieku, jak i w ostatnich latach, wyraźnie wskazują na spadek znaczenia i prestiżu sołtysa [Ostrowski 1995, Fuszara 2006]. Z jednej strony mniejsza „atrakcyjność” tej pozycji sprawia, że staje się ona bardziej dostępna dla kobiet. Jest to często obserwowane zjawisko również na rynku pracy. Liczne badania wskazują, że obniżenie się wynagrodzeń, prestiżu i ograniczenie możliwości awansu stanowi podstawowy czynnik feminizacji zawodów wcześniej zdominowanych przez mężczyzn [Dzięcielewska-Machnikowska 1966, Reskin 1991]. Należy zatem przyjrzeć się, w jaki sposób rola sołtysa jest postrzegana zarówno przez samych sołtysów i sołtyski, jak i innych aktorów lokalnych.

Z drugiej strony należy wziąć pod uwagę potrzeby i aspiracje samych kobiet, które zostają sołtyskami. Wyniki analizy wskazywanych przez nie motywacji oraz ich porównanie z motywami mężczyzn mogą stanowić wskaźnik ukrytych funkcji „sołtysowania” oraz ich potencjalnego zróżnicowania ze względu na płeć. W literaturze poświęconej zaangażowaniu społecznemu i wolontariatowi, a także działalności politycznej wskazuje się na złożony charakter ludzkich motywacji. Rozciągają się one od wartości służby publicznej, poprzez potrzeby uznania i akceptacji, do chęci osiągnięcia instrumentalnych korzyści – finansowych, władzy czy kariery [Clary i Snyder 1999, Wiatr 2008]. Aktywność społeczna może również pełnić funkcję

TABELA 2. Wykaz gmin wybranych do badania ze względu na kryterium udziału kobiet w lokalnym życiu publicznym w 2009 roku
 TABLE 2. Characteristics of communes subjected to research based on the criterion of women's participation in local public life in 2009

Wyszczególnienie	Ziemie Zachodnie i Północne		Królestwo Kongresowe				Zabór pruski		Galicja	
	woj. zachodniopomorskie		woj. mazowieckie		woj. lubelskie		woj. wielkopolskie		woj. podkarpackie	
Gmina	Dobra Szczecińska	Mielno	Kałużyn	Wyszogród	Serniki	Ryki	Murowana Goślina	Czerwonak	Lutowiska	Łańcut
Typ gminy	wiejska	wiejska	miejsko- wiejska	miejsko- wiejska	wiejska	miejsko- wiejska	miejsko- wiejska	wiejska	wiejska	wiejska
Liczba ludności	15 569	4 935	6 086	5 939	4 876	20 505	16 248	25 300	2 195	20 849
Udział kobiet wśród radnych	53,3	33,3	53,3	6,7	40,0	19,0	53,3	28,6	13,3	9,5
Udział kobiet wśród sołtysów	66,7	12,5	75,0	11,8	46,2	23,3	25,0	36,4	66,7	11,1

Źródło: Bank Danych Lokalnych [www.stat.gov.pl].

kompensacyjną wobec braku satysfakcji z ról społecznych pełnionych w życiu zawodowym lub rodzinnym [Gora i Nemerowicz 1985]. W ten sposób umożliwia samorealizację ograniczoną w innych sferach życia.

Artykuł opiera się na danych jakościowych pochodzących z projektu badawczego zrealizowanego na potrzeby pracy doktorskiej autorki⁸. Badania miały charakter zbiorowego studium przypadku (*collective case study/multiple case study* według typologii Stake'a) [za: Konecki 2000]. Ze względu na cele badawcze rozprawy badaniem zostało objętych 10 gmin położonych w różnych regionach kraju. Podstawowe kryteria doboru stanowiły: zróżnicowane tradycje historyczne z uwzględnieniem specyfiki Ziemi Zachodnich i Północnych, „feminizacja” lokalnej sfery publicznej rozumiana jako udział kobiet wśród radnych gminy i sołtysów zbliżony do 50% oraz „maskulinizacja” lokalnej sfery publicznej rozumiana jako udział kobiet wśród ogółu sołtysów i radnych gminy zbliżony do 30% lub mniejszy (kadencja 2006–2010). W każdym województwie została wybrana do badania para złożona z gminy o „sfeminizowanej” i „zmaskulinizowanej” sferze publicznej (tabela 2).

W okresie listopad 2009 rok – grudzień 2010 rok zostało przeprowadzonych 51 wywiadów z sołtysami i sołtyskami oraz 57 wywiadów z innymi aktorami lokalnymi – przedstawicielami władz gminnych, organizacji społecznych oraz instytucji publicznych.

CHARAKTERYSTYKA BADANYCH SOŁTYSÓW I SOŁTYSEK

Większość rozmówców było sołtysami przez jedną, dwie lub trzy kadencje. Kobiety przeważały wśród sołtysów młodszych oraz mniej doświadczonych (jedna lub dwie kadencje), mężczyźni zaś – wśród osób starszych, a także charakteryzujących się większym doświadczeniem w realizowaniu obowiązków sołtysa (tabela 3).

TABELA 3. Wiek badanych sołtysów i sołtysek

TABLE 3. Women and men village representatives according to the age group

Przedział wieku [lata]	Sołtyski (N = 28)	Sołtysi (N = 23)
20–30	1	3
31–40	7	2
41–50	5	3
51–60	7	5
61–70	4	6
70 i więcej	–	–
Nieznany	4	4

Wśród badanych dominowali sołtysi i sołtyski legitymujący się wykształceniem średnim zawodowym (technikum) oraz, w mniejszym stopniu, absolwenci i absolwentki zasadniczych szkół zawodowych. Pojedyncze osoby posiadały wykształcenie wyższe, a jeden z badanych sołtysów stopień doktora (tabela 4).

⁸ Praca doktorska *Rola sołtysów we współczesnych społecznościach wiejskich. Płeć jako czynnik różnicujący kapitał społeczny*, napisana pod kierunkiem prof. dr hab. Renaty Siemieńskiej-Żochowskiej i obroniona w Instytucie Socjologii Uniwersytetu Warszawskiego w czerwcu 2012 roku.

TABELA 4. Wykształcenie badanych sołtyszek i sołtysów

TABLE 4. Male and female village representatives according to their education

Wykształcenie	Sołtyski (N = 28)	Sołtysi (N = 23)
Stopień doktora	–	1
Wyższe	2	4
Średnie ogólne	3	–
Średnie zawodowe (technikum)	16	7
Zasadnicze zawodowe	5	6
Podstawowe	–	2
Nieznane	2	3

Źródła utrzymania wskazane przez większość badanych sołtysów i sołtyszek to praca we własnym gospodarstwie lub emerytura bądź renta. Oznacza to, że osoby te mogą bardziej elastycznie dysponować własnym czasem i częściej przebywają w miejscu zamieszkania. Może to być zgodne z oczekiwaniami mieszkańców, a także wpływać na chęć kandydowania tych osób w wyborach sołeckich. Należy zaznaczyć, że większość badanych przebywających na emeryturze, rencie lub deklarujących pracę w gospodarstwie (częściej mężczyźni) ma za sobą doświadczenia w pracy najemnej poza rolnictwem (tabela 5).

TABELA 5. Aktualny status badanych sołtysów i sołtyszek na rynku pracy

TABLE 5. Male and female village representatives according to their labour market status

Status na rynku pracy	Sołtyski (N = 28)	Sołtysi (N = 23)
Praca w gospodarstwie rolnym, warzywniczym i/lub hodowla	6	4
Praca najemna poza rolnictwem	5	3
Działalność gospodarcza poza rolnictwem	3	2
Emerytura	9	6
Renta	2	4
Nie pracuje	3	1
Nieznany	–	3

Niemal połowa badanych, w tym nieco częściej kobiety, zadeklarowała, że nie pochodzi z miejscowości, w której pełni obecnie funkcję sołtysa – najczęściej w gminach Dobra Szczecińska, Mielno i Lutowiska, najrzadziej zaś w gminie Łañcut oraz badanych gminach lubelskich. Ponad połowa sołtysów i sołtyszek wskazała na rodzinny kapitał społeczny [Pańków 2006], tj. aktywność społeczną lub publiczną swoich rodziców lub innych członków najbliższej rodziny, włącznie z bezpośrednim odziedziczeniem pozycji sołtysa (częściej kobiety). Około połowa badanych, zarówno wśród kobiet, jak i mężczyzn, zanim została sołtysiem lub sołtyską angażowała się w lokalne organizacje i instytucje lub działania nieformalne na rzecz swojego środowiska.

ROLA SOŁTYSY W OPINII RESPONDENTÓW I RESPONDENTEK

Pomimo zróżnicowania środowisk wiejskich, z których pochodzili rozmówcy, ich wypowiedzi na temat obowiązków sołtysa okazały się stosunkowo spójne. Najczęściej określali je w kategoriach „łącznika” między mieszkańcami sołectwa a władzami

lokalnymi wyższego szczebla: „...wszystkie bolączki mieszkańców przedstawia sołtys i później ich realizacja następuje też po części pod nadzorem sołtysa, sołtys jest pośrednikiem między gminą i mieszkańcami, sołtys też potrafi mieszkańców zmobilizować, a z drugiej strony burmistrza nakreślić do realizacji tego pomysłu, projektu” [M.W.10_m.s]⁹. Zdecydowana większość badanych mówiła także o reagowaniu na bieżące problemy i potrzeby mieszkańców sołectwa. Do powinności sołtysa zaliczano również: starania na rzecz poprawy stanu lokalnej infrastruktury „technicznej” (drogi, kanalizacja itp.) i „społecznej” (szkoły, świetlice, place zabaw, boiska sportowe, zagospodarowanie i estetyka przestrzeni publicznej) oraz integracji mieszkańców (organizacja festynów i imprez okolicznościowych), a także przedsięwzięcia charytatywne i pomocowe (zbiórki żywności, pomoc osobom starszym, niepełnosprawnym). Tylko pojedyncze osoby deklarowały, że zajmują się jedynie zbiórką podatków lokalnych. Nie wystąpiły przy tym znaczące różnice w typach inicjatyw i obowiązkach sołtysa wskazywanych przez badanych mężczyzn i kobiety. Przytoczone wypowiedzi można zaliczyć do mertonowskich funkcji jawnych „sołtysowania”.

Jednocześnie rozmówcy wskazywali na zmianę roli sołtysa, wyznaczaną przez rosnące oczekiwania społeczne. Po pierwsze, zwiększa się „roszczeniowość” mieszkańców wsi, którzy oczekują wysokiego standardu lokalnej infrastruktury i szybkiego rozwiązania zgłaszanych problemów: „Nie wszystkim ludziom jesteśmy w stanie wybudować super dojazdy, super drogi, nie wszystkie ulice od razu mają światła czy telefony, czy kanalizację, czy coś takiego. I pierwszy, który obrywa, to obrywa sołtys (...)” [Z.D.1_k.s]. Szczególnie badane sołtyski wskazywały, że często są traktowane przez mieszkańców jak dwudziestoczętrogodzinne „pogotowie do wszystkiego”. Poza tym od sołtysów i sołtyszek coraz częściej oczekuje się działań na miarę lokalnego lidera, budującego kapitał społeczny i angażującego ludzi do wspólnych projektów rozwoju lokalnego: „...zapotrzebowanie jest bardziej na działacza, lidera. (...) Sołtys to jednak powinien być człowiek, który potrafi (...) być tym przedłużeniem, ramieniem do władzy czy do gminy” [L.R.4_m.r]. Rosnące oczekiwania społeczne wynikają również z mechanizmu funduszu sołectkiego, ponieważ to sołtysi i sołtyski mają koordynować procesy oddolnego podejmowania decyzji o przeznaczeniu środków finansowych w sołectwie.

We wszystkich badanych gminach wskazywano na marginalizację pozycji sołtysów i sołectw jako jednostek pomocniczych w strukturze samorządu. Władze lokalne często niechętnie przekazują sołectwom zadania do realizacji. Zdaniem rozmówców pozycja sołtysa była bardziej znacząca i „atrakcyjna” przed 1989 rokiem niż obecnie: „...jak mi to opowiada teraz tata, że dawniej sołtys to było coś, a teraz co on tam jest” [P.Ł.2_m.l]. Po pierwsze, mogła ułatwiać dostęp do ograniczonych wówczas dóbr: „Kiedyś wiadomo (...) ze wszystkim było ciężko za czasów komuny, a ta funkcja pozwalała więcej załatwić” [M.W.6_m.r]; „...były te przydziały, (...) czy nawóz,

⁹ Oznaczenia wywiadów w nawiasach kwadratowych: pierwsza litera oznacza województwo („Z” – zachodniopomorskie, „M” – mazowieckie, „P” – podkarpackie), druga litera odnosi się nazwy gminy, cyfra oznacza numer wywiadu, litera „k” lub „m” odnosi się do płci respondenta, litera „s” oznacza osobę pełniącą funkcję sołtysa, „r” – radnego lub radną, „l” – lidera bądź liderkę lokalnej organizacji społecznej oraz „u” – urzędnika bądź przedstawiciela lokalnej instytucji publicznej.

czy coś. A teraz to co?” [L.S.6_m.s.]. Po drugie, osoba będąca sołtysiem mogła decydować o lokalizacji prac inwestycyjnych wykonywanych w takiej czy innej części sołectwa. Badani wskazywali również na ówczesne prawa wsi do zatrzymywania części wpływów z podatków lokalnych: „...wieś miała do czterdziestu procent prawa z gospodarki, (...) różne inwestycje można [było] prowadzić” [M.W.9_m.s]¹⁰.

W opinii rozmówców osłabienie pozycji sołtysa w kategoriach władzy i prestiżu w połączeniu z rosnącymi oczekiwaniami społecznymi sprawia, że mężczyźni są coraz mniej zainteresowani „sołtysowaniem”: „...jakoś i mężczyźni nie garną się do tej pracy takiej (...) Bo to jest społeczna praca, bo to nie jest jakoś opłacana praca” [Z.D.8_k.s].

MOTYWY AKTYWNOŚCI SOŁTYSÓW I SOŁTYSEK

Niezależnie od środowiska lokalnego najczęściej wymieniane bezpośrednio motywacje do kandydowania w wyborach sołeckich obejmowały: chęć zrobienia czegoś dla sołectwa i jego mieszkańców, potrzebę wprowadzenia zmian, często wobec braku aktywności poprzedniego sołtysa lub sołtyski: „...nasz poprzedni sołtys był dobrym człowiekiem, ale trochę mało aktywnym. (...) przyszła ta Unia Europejska, są te środki do wykorzystania. (...) Wystartowałem w tych wyborach, ponieważ nie chciałem, żeby on był tym sołtysiem” [W.MG.8_m.s], zaspokojenie potrzeb sprawstwa i wpływu na sprawy lokalne oraz aktywności w życiu społecznym. Kandydowaniu na sołtysa rzadko towarzyszy chęć osiągnięcia korzyści finansowych. „Procent” od inkasa podatków lokalnych zazwyczaj oznacza raczej niewielkie pieniądze: „A jeszcze jakie mity krążą, że ile ja zarabiam, że ile ja mam z tego sołtysowania, mój cały roczny dochód to jest 1200 złotych” [M.W.7_k.s]. Jednocześnie niereprezentatywny charakter przywoływanych badań nie pozwala jednoznacznie wykluczyć występowania tego typu motywacji – „atrakcyjność” wynagrodzenia za pobór podatków może bowiem zależeć od liczby podatników w sołectwie: „...na sąsiedniej wsi, która jest dużą wsią, tam zawsze jest kandydatów wielu i wybory są zawsze gorące, bo tam są profity duże. (...) Bo jak on z raty podatku ma trzy tysiące złotych, to taka suma się liczy, a u nas jest dwieście złotych...?” [M.W.9_m.s].

Badani sołtysi i sołtyski kładli nacisk na istotne korzyści niefinansowe, których dostarcza im zaangażowanie w samorząd wiejski. „Sołtysowanie” pozwala zwiększyć zasoby kapitału społecznego – rozszerzyć sieci kontaktów oraz zyskać bądź wzmocnić poparcie w środowisku lokalnym. Sołtys lub sołtyska staje się osobą publiczną, rozpoznawaną, która posiada szczególny status w oczach mieszkańców i władz: „...po prostu ludzie na wsi liczą się ze zdaniem sołtysa. Jeżeli oczywiście sołtys potrafi cokolwiek zrobić. (...) jakąś zwracam uwagę na coś, że po prostu to uszanują” [Z.D.8_k.s], „...sołtys już nie ma władzy, ale prestiż jest” [L.S.5_m.s.]. Poza tym sołtys lub sołtyska ma ułatwiony dostęp do informacji – zarówno pochodzących z urzędu gminy, jak i bezpośrednio dotyczących mieszkańców sołectwa: „...ja wiem na bieżąco, co się dzieje w gminie naszej – to jest plus” [M.K.2_k.s], „...znam szerokie problemy lokalne w sensie sąsiedzkich niesnasek, biznesowych

¹⁰ Należy jednak zaznaczyć, że uprawnienia te nie oznaczały autonomicznego decydowania przez mieszkańców wsi o przeznaczeniu tych środków.

niesnasek – tego typu rzeczy” [Z.M.6_m.s]. Jednocześnie większa „rozpoznawalność” sołtysa bądź sołtyski oraz orientacja w funkcjonowaniu lokalnych instytucji pozwala szybciej „załatwić” sprawy zarówno sołeckie, jak i prywatne: „...ludzie w gminie też mnie znają – idzie coś załatwić, (...) no, nie muszę stać w kolejce, mówmy sobie szczerze” [P.L.3_k.s]. Zaangażowanie w samorządzie wiejskim może również zwiększać prawdopodobieństwo obejmowania kolejnych pozycji publicznych, szczególnie w samorządzie lokalnym („efekt trampoliny”): „Udało mi się, bo jako sołtys mam taki bliski i bezpośredni kontakt z ludźmi” [P.L.8_k.s], „Najpierw byłem sołtysiem, potem radnym. (...) ludzie zauważyli moją działalność” [W.MG.5_m.s]. Tego rodzaju korzyści były sygnalizowane zarówno przez sołtysów, jak i sołtyski.

Zaangażowanie w ramach pozycji sołtysa wyraźnie kompensuje brak lub ograniczenie aktywności w innych wymiarach życia społecznego. Co istotne, pewne aspekty kompensacyjnego charakteru tej aktywności różnią się w przypadku mężczyzn i kobiet. W świetle wywiadów kompensuje ona zakończenie lub istotne ograniczenie aktywności zawodowej. Zarówno kobiety, jak i mężczyźni określali „sołtysowanie” jako sposób na utrzymanie zaangażowania w życie społeczne po przejściu na emeryturę: „...zawsze pracowałam z ludźmi, a jak poszłam >>na łaskawy chleb<< to mi się smutno zrobiło” [L.S.12_k.s]. Jednocześnie mężczyzn-sołtysów częściej dotyczyła konieczność wcześniejszego zakończenia aktywności zawodowej. Takie okoliczności życiowe były dla nich bezpośrednim impulsem do startu w wyborach na sołtysa. Przykład stanowi wypowiedź jednego z najmłodszych badanych sołtysów (około 30 lat, gmina Ryki, Lubelszczyzna): „...jestem na rencie, bo jestem po wypadku samochodowym, (...) siedziałem w domu, nie mogłem pracować, kłopoty mam z nogą. Żeby sobie znaleźć jakieś zajęcie, też między innymi dlatego zostałem sołtysiem” [L.R.7_m.s].

Wyłącznie w przypadku badanych kobiet zaangażowanie w samorząd wiejski kompensowało ograniczenie życia rodzinnego oraz niezaspokojone aspiracje życiowe. Jedna z najbardziej aktywnych i zarazem najstarszych badanych sołtysiek (69 lat) wskazała na „terapeutyczną” funkcję „sołtysowania” w sytuacji „opuszczonego gniazda”: „...ja jestem w tej chwili samotna, bo już od 14 lat jestem wdową, i czasu mam przeogromnie dużo. I ten czas (...) staram się przeznaczać na pracę właśnie dla swojej miejscowości, dla swoich mieszkańców, i sama nie popadam w jakiś marazm, pustkę. (...) Bo żyję nie tylko swoim życiem, ale życiem mieszkańców też” [Z.D.1_k.s]¹¹. Sytuacja druga dotyczyła kobiet młodszych, które po założeniu rodziny lub na skutek splotu okoliczności życiowych ograniczały swoją dotychczasową aktywność życiową bądź aspiracje edukacyjne: „...mając troje dzieci, nie ma się za bardzo czasu, żeby sobie jeździć gdzieś tam, do centrum miasta na jakieś zajęcia, zaczęłam szukać, żeby coś tutaj się działo. No i tak tutaj właściwie rzuciłam się na tą pracę społeczną” [Z.D.10_k.s], „Chciałam być nauczycielką, ale w tamtych czasach trzeba było mieć zgodę kuratora, żeby dalej studiować zaocznie. To mi się nie udało” [W.Cz.2_k.s]. W przypadku kilku innych kobiet zaangażowanie w ramach samorządu wiejskiego dało im możliwość „wyjścia z domu”: „...nie pracowałam

¹¹ Ze względu na brak wywiadów z sołtysami wdowcami trudno jednoznacznie stwierdzić, czy jest to zjawisko charakterystyczne wyłącznie dla kobiet.

nigdzie zawodowo, w domu się siedziało, wiadomo, dzieciaki, monotonia, (...) a teraz bardziej z tymi ludźmi są spotkania różne, z sołtysami (...)” [P.L.3_k.s].

Wskazywaną również tylko przez badane kobiety korzyścią z „sołtysowania” był wzrost pewności siebie, spowodowany opanowaniem kompetencji społecznych, takich jak publiczne zabieranie głosu czy negocjowanie z innymi aktorami lokalnymi: „...mam już większą odwagę, więcej mogę się wypowiedzieć. Bo tak na początku to się bałam, że urażę tego, urażę tamtego, ale teraz widzę, że to nie trzeba patrzeć, tylko trzeba wyciągać problemy i z nimi iść do przodu” [L.R.5_k.s]. Inna respondentka, najmłodsza z badanych sołtysek (25 lat), akcentowała znaczenie „otrząskania się” w kontaktach z urzędnikami i samorządowcami: „Teraz to już się wyrobiłam i rozkręciłam, bo na początku było mi trudno wejść w jakąkolwiek rozmowę. Inaczej się rozmawia z rodziną czy znajomymi, a inaczej jak się chodzi do urzędu żeby załatwić jakąś sprawę. Tam trzeba uważać na słowa” [M.W.11_k.s]. Sołtyski wskazywały również na poczucie satysfakcji płynące z wyrazów uznania ze strony mieszkańców: „Trochę się dowartościowałam – to na pewno” [Z.D.1_k.s].

Można zatem stwierdzić, że motywy aktywności w ramach pozycji sołtysa w dużej mierze dotyczą nawiązywania i poszerzania kontaktów międzyludzkich, które zaspokajają zarówno potrzeby psychologiczne („bycie wśród ludzi”), jak i dostarczają korzyści bardziej instrumentalnych, pozwalających budować kapitał nie tylko społeczny, ale i polityczny („znajomości” wśród istotnych aktorów lokalnych, szybsze „załatwianie” spraw w lokalnych instytucjach itp.). Co ważne, w przypadku kobiet wiejskich pozycja sołtysa daje możliwość samorealizacji i zaspokojenia aspiracji, których nie udało się im zrealizować w innych dziedzinach życia. Motywy te wskazują na istotne ukryte funkcje pozycji sołtysa, pozwalające „zagospodarować” energię mieszkańców wsi w ramach środowiska lokalnego. „Sołtysowanie” umożliwia kobietom wiejskim samorealizację, wykraczającą poza role kobiece związane z prowadzeniem domu, obowiązkami rodzinnymi czy wykonywaniem prac pomocniczych w gospodarstwie, a jednocześnie niewymagającą opuszczenia wsi.

PODSUMOWANIE

Pozycja sołtysa znajduje się niejako na przecięciu działalności samorządowej, politycznej i społecznej. Sołtysi i sołtyski pełnią rolę wybieranych w wyborach „pośredników” między mieszkańcami sołectwa a władzami lokalnymi (funkcje jawne). W opinii rozmówców jest to przede wszystkim aktywność „społeczna”, która nie zapewnia znaczących, wymiernych korzyści materialnych. Jednocześnie rola sołtysa ulega obecnie zmianom. Wskazywano na marginalizację sołtysów wynikającą z braku formalnej władzy oraz rosnące oczekiwania społeczne ze strony różnych aktorów lokalnych. Jak się wydaje, dbałość sołtysa o standard lokalnej infrastruktury w sołectwie jest oczywista, a budowanie kapitału społecznego w sołectwie coraz częściej wchodzi w zakres oczekiwań „nakazanych” (*shall-expectations*), a nie tylko „wskazanych” (*can-expectations*). Sprawia to, że pozycja sołtysa jest postrzegana jako mniej „atrakcyjna” niż w przeszłości i cieszy się mniejszym zainteresowaniem ze strony mężczyzn.

„Sołtysowanie” wyraźnie kompensuje ograniczenia aktywności badanych w innych dziedzinach życia. W przypadku mężczyzn chodzi przede wszystkim o zakończenie bądź wcześniejsze przerwanie pracy zawodowej. Kobiety wskazywały na „syndrom pustego gniazda”, niespełnione aspiracje zawodowe bądź edukacyjne, a także pragnienie wyjścia z roli kobiety skupionej wyłącznie na życiu domowym i rodzinnym. Aktywność w ramach samorządu wiejskiego umożliwia kobietom również samorealizację w lokalnej sferze publicznej. Motywy te stanowią wskaźniki istotnych ukrytych funkcji pozycji sołtysa.

Można zatem powiedzieć, że za wzrost liczby kobiet wśród sołtysów odpowiadają dwa dopełniające się procesy. Z jednej strony przemiany roli sołtysa i słabsza niż kiedyś pozycja sołtysów w środowiskach wiejskich czynią tę działalność mniej atrakcyjną dla mężczyzn i zarazem bardziej dostępną dla kobiet. Z drugiej zaś kobiety wiejskie poszukują możliwości samorealizacji w lokalnym życiu publicznym, zaspokojenia aspiracji wykraczających poza dotychczasowe role. Należy zaznaczyć, że o ile można w ten sposób tłumaczyć rosnący udział kobiet wśród ogółu sołtysów, o tyle wyjaśnienia regionalnych różnicowań proporcji sołtysów i sołtyszek powinny zostać uzupełnione o analizę czynników kontekstowych (m.in. procesy migracji, struktura lokalnego rynku pracy, typy kapitału społecznego).

BIBLIOGRAFIA

- Bartkowski J., 2003: *Tradycja i polityka. Wpływ tradycji kulturowych polskich regionów na współczesne zachowania społeczne i polityczne*. Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa.
- Bukraba-Rylska I., 2008: *Socjologia wsi polskiej*. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Clary E.G., Snyder M., 1999: *The Motivations to Volunteer: Theoretical and Practical Considerations*. „Current Directions in Psychological Science” 8 (5): 156–159.
- Dahrendorf R., 1968: *Essays in the Theory of Society*. Stanford University Press, Stanford (CA).
- Dobrowolski K., 1967: *Studia z pogranicza historii i socjologii*. Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław.
- Dzięciolewska-Machnikowska S., 1966: *Farmaceuci w Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej. Studium socjologiczne o feminizacji i pozycji społecznej zawodu*. Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław.
- Fuszara M., 2006: *Kobiety w polityce*. Wydawnictwo „Trio”, Warszawa.
- Gora J., Nemerowicz G., 1985: *Emergency Squad Volunteers: Professionalism in Unpaid Work*. Praeger, New York.
- GUS – Główny Urząd Statystyczny, 1968: *Sołectwa i sołtysi*. Seria: Statystyka Regionalna 15. GUS, Warszawa.
- Herbst J., Swianiewicz P., 2008: *Kapitał społeczny Dolnego Śląska i Małopolski na tle ogólnopolskiego zróżnicowania regionalnego*. W: *Szafarze darów europejskich. Kapitał społeczny a realizacja polityki regionalnej w polskich województwach*. Red. P. Swianiewicz, J. Herbst, M. Lackowska, A. Mielczarek. Wydawnictwo Naukowe „Scholar”, Warszawa: 54–125.
- Iwanicka J., 2009: *Kiedy statut nieważny?* W: *Poradnik radnego i sołtysa na 2009 rok*. Red. Z. Iwanicki, H. Iwanicki. Wielkopolskie Stowarzyszenie Sołtysów, Konin: 45–47.
- Jakubczak F., 1976: *Być w środku życia*. W: *Wspomnienia kobiet wiejskich*. Cz. 3. Red. F. Jakubczak. Wydawnictwo „Książka i Wiedza”, Warszawa.
- Kajdanek K., 2011: *W poszukiwaniu nowej roli? Sołtysi urbanizujących się wsi podmiejskich Wrocławia*. „Wieś i Rolnictwo” 1 (150): 87–106.
- Konecki K., 2000: *Studia z metodologii badań jakościowych. Teoria ugruntowana*. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.

- Lachiewicz W., 2013: *Gospodarka finansowa sołectw – na podstawie ustawy o funduszu sołeckim oraz w ramach ustaleń statutu gminy i statutu sołectwa*. Stowarzyszenie Liderów Lokalnych Grup Obywatelskich, Warszawa.
- Lewenstein B., 1999: *Wspólnota społeczna a uczestnictwo lokalne. Monografia procesów uczestnictwa w samorządzie terytorialnym w pierwszych latach transformacji w Polsce*. ISNS UW, Warszawa.
- Merton R.K., 2002: *Teoria socjologiczna i struktura społeczna*. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Mędrzecki W., 2000: *Kobieta w rodzinie i społeczności wiejskiej w Polsce w okresie międzywojennym*. W: *Równe prawa i nierówne szanse. Kobiety w Polsce międzywojennej*. Red. A. Żarnowska, A. Szwarc. Wydawnictwo DiG, Warszawa: 171–189.
- Michalska S., 2013: *Tradycyjne i nowe role kobiet wiejskich*. „Wieś i Rolnictwo” 2 (159): 124–139.
- Ostrowski L., 1995: *Rada sołecka w systemie samorządu terytorialnego*. Komunikaty, Raporty, Ekspertyzy 371. IERiGŻ, Warszawa. .
- Pańków I., 2006: *Społeczny kapitał rodzinny a kapitał przywódczy w demokracji lokalnej*. W: *Powiatowa elita polityczna: rekrutacja, struktura, działanie*. Red. J. Wasilewski. Instytut Studiów Politycznych PAN, Warszawa: 65–103.
- Podwiński S., Typiak P., 1936: *Przewodnik-kalendarz dla sołtysów i radnych gromadzkich na rok 1936*. Związek Zawodowy Pracowników Samorządu Terytorialnego, Warszawa.
- Reskin F.B., 1991: *Labor Markets as Queues: A Structural Approach to Changing Occupational Sex Composition*. In: *Macro-Micro Interrelationships in Sociology*. Ed. J. Huber. CA: Sage, Newbury Park: 719–733.
- Siemieńska R., 2011: *Kobiety i mężczyźni – aktorzy „płynnej rzeczywistości”*. *Niespójności postaw, zachowań i pozycji – dwie dekady przemian w Polsce i na świecie*. W: *Polska po 20 latach wolności*. Red. M. Bucholc, S. Mandes, T. Szawiel, J. Wawrzyniak. Wydawnictwa UW, Warszawa: 443–465.
- Stanny M., 2011: *Wieś jako przedmiot badań demograficznych*. W: *Wieś jako przedmiot badań naukowych na początku XXI wieku*. Red. M. Hałamska. Wydawnictwo Naukowe „Scholar”, Warszawa: 97–117.
- Tryfan B., Rosner A., Pięcek B., 2003: *Kobiety wiejskie wobec zmian systemowych*. IRWiR PAN, Warszawa.
- Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym. Dz.U. z 1990 r. nr 16, poz. 95 z późn. zm.
- Waniewska M., 2006: *Instytucja sołtysa w okresie samorządu stanowego w Polsce. Aspekty społeczno-prawne*. Katolicki Uniwersytet Lubelski im. Jana Pawła II, Wydział Nauk Społecznych, Katedra Samorządu Terytorialnego i Polityki Lokalnej, Lublin.
- Wawrzykowska-Wierciochowa D., 1961: *Z dziejów kobiety wiejskiej. Szkice historyczne 1861–1945*. Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza, Warszawa.
- Wiatr J., 2008: *Przywództwo polityczne. Studium politologiczne*. Wydawnictwo Wyższej Szkoły Humanistyczno-Ekonomicznej w Łodzi, Łódź.
- Wilkin J., 2011: *Jak zapewnić rozwój wsi w warunkach zmniejszającej się roli rolnictwa*. W: *Wieś jako przedmiot badań naukowych na początku XXI wieku*. Red. M. Hałamska. Wydawnictwo Naukowe „Scholar”, Warszawa: 117–139.
- Wilkin J., 2012: *Polska wieś 2012 – główne tendencje, zjawiska i problemy. Synteza raportu*. W: *Polska wieś 2012. Raport o stanie wsi*. Red. I. Nurzyńska, J. Wilkin. Wydawnictwo Naukowe „Scholar”, Warszawa: 9–15.

WOMEN AND MEN VILLAGE REPRESENTATIVES ABOUT THEIR ROLES AND MOTIVES FOR PERFORMING THE FUNCTION IN CHOSEN RURAL COMMUNITIES

Abstract. In year 1958 the percentage of female village representatives was only 0.8%, whilst in the year 2011 the share of women among all village representatives had risen to 34.7%. This provokes a question concerning the reasons that more frequently rural women are fulfilling the role of village representatives and also their motivations for doing so. In order to answer this the changing character of the function itself as well as women's life aspirations should be investigated. Today, the function of village representative is perceived as marginalized and it doesn't provide formal power or significant material benefits being, at the same time, there are increasing social expectations. As a consequence men seem to be less interested in performing this function, and the role becomes more available for women. Additionally, especially in case of women the activity as a village representative compensates other limitations and unsatisfied aspirations related to other aspects of rural life.

Key words: the function of village representative, women's and men's social roles